

Kulturdepartementet
SOU 2021:77

16 februari 2022

Remissyttrande: Återstartsutredningens betänkande Från kris till kraft - återstart för kulturen

Ax översänder härmed sina synpunkter och kommentarer till ovan angivna betänkande.

Frågor besvaras av undertecknad på anna.rydborg@axkultur.se eller 070-39 42 382.

Med vänliga hälsningar
Ax,
genom Anna Rydborg, ordförande

Vad är Ax?

Ax är en ideell samverkansorganisation som företräder ideella kulturutövare i frågor som är av gemensamt intresse gentemot myndigheter, institutioner och organisationer. Inom Ax samlas 22 nationella förbund med omkring 300 000 medlemmar i över 7000 lokalföreningar verksamma inom olika delar av den ideella utövarculturen, också kallat amatörculturen. Ax lyssnar på sina medlemmar för att förstå behov och förutsättningar för verksamheten. Ax finns också representerad i sammanhang såsom Ideell Kulturallians, NOD, CIVOS och det europeiska nätverket Amateo.

Allmänna synpunkter på betänkandet

Ax är mycket förvånade över att vi inte är utsedd remissinstans. Ax har under pågående utredning varit en viktig aktör som bidragit med inspel, informationsinhämtning, spridning av information och haft flertalet möten med ordförande i utredningen. Vi ser inte att ideella utövarculturen/amatörkulturen finns tillräckligt representerade listan över remissinstanser. Andra samarbetsorganisationer är däremot utsedda som remissinstans. **Ax ser framemot** att i framtida utredningar också vara en utsedd remissinstans.

Ax är i stort positiv till betänkandet men samtidigt också kritisk till den låga ekonomiska förstärkning som föreslås till ideella kulturektorn. Det vi är positiva till är att utredningen har hörsammat de samtal som förts med Ax och våra medlemmar. Flera av sektorns utmaningar tas upp samtidigt som konkreta långsiktiga förslag läggs fram. Över lag instämmer Ax med Ideell Kulturallians remissvar. Vidare vill vi också lyfta viktiga delar för just den ideella utövarculturen/amatörkulturen. Svenska Hemslojdsföreningarnas Riksförbund har skrivit ett mycket bra remissvar som Ax instämmer med. Där beskriver de vikten av ideella kulturektorn och att den föreslagna ekonomiska förstärkningen till civilsamhället är långt ifrån tillräcklig.

Ideella kulturektorn saknas på många ställen där vi borde vara med då vi både redan gör och kan göra mer nytta. Ideella kulturektorn är en viktig del av kulturlivets kretslopp och förslagen om ekonomisk förstärkning bör således spegla detta. Att endast två av försalgen är särskilt inriktade på att stödja en återstart för det ideella kulturlivet anser vi är en rejäl underdrift.

Både i betänkandet och i flera rapporter gjorda av Myndigheten för Kulturanalys visar på ideella kulturektorns betydelse för kulturlivet och uppfyllandet av de nationella kulturpolitiska målen. Vi vet hur viktig betydelse ideell kultur har för hela kulturlivet och det är bra att det börjar uppmärksammas på flera fronter. Men hittills har det endast skrapats på ytan. Därför **föreslår Ax** att en kulturutredning tillsätts med fokus på att utreda det ideella kulturlivets betydelse för hela kulturlivet och förutsättningar för att verka. En sådan utredning bör både belysa de ekonomiska förutsättningarna för det ideella kulturlivet men också dess betydelse för uppfyllande av de olika kulturpolitiska målen såsom mångfald, bredd i deltagande och bredd i utbud i hela landet.

Kommentarer till bedömningarna

Nedan följer några mer ingående beskrivningar och kommentarer på delar av utredningen.

Numret i rubriken hänvisar till motsvarande avsnitt.

7.2.2 Återstarts- och utvecklingsstöd för en starkare kultursektor

Ax instämmer med Ideell kulturallians svar om att betänkandet föreslår för liten del förstärkning till civilsamhället. Ideella kultursektorn är i behov av en ordentlig återstart och det behöver synas i nivån på medlen.

En förstärkning av kultursamverkansmodellen behöver också inkludera anslag till civilsamhället. Den ideella utövarculturen är generellt inte organiserad på regional nivå, bara ett fåtal organisationer har regionala föreningar. Därför är det viktigt att satsning på kultursamverkansmodellen också innebär satsning på de nationella förbunden. Många nationella förbund är behjälpliga sina lokala föreningar i arbetet inom ramen för kultursamverkansmodellen. Inte minst under pandemin har vikten av de nationella förbunden stärkts enormt.

Ax stödjer förslaget om att skapa samarbeten mellan regionala kulturverksamheter, kommunala kulturverksamheter, det fria kulturlivet och ideella kulturaktörer. **Ax vill tydliggöra** att medel som dessa oftast går till institutioner som ska bjuda in de ideella. Ekonomiska medel bör i lika stor grad gå till de ideella som ska kunna bjuda in institutionerna och professionella till samarbeten. Om resurserna ges ensidigt fördelas också makten mellan samarbetspartners ensidigt.

7.2.3 Kulturcheckar som stimulansstöd

Ax anser att kulturcheckar som stimulansstöd inte är rätt väg att gå. Det är mycket pengar som kan göra bättre nytta på andra ställen i återstarten. Det riskerar också att missgynna just ideella arrangörer då det är hos institutionerna biljettpriserna är som högst. Stödet bör istället användas för att höja nivån på andra förslag från betänkandet för att kunna säkerställa organisationens överlevnad och möjlighet till utveckling under en återstartsperiod och långsiktigt.

7.2.5 Stärk stödet till musikarrangörer

Ax är positiv till ett förstärkt stöd till musikarrangörer för att kunna behålla en mångfald inom musiklivet. **Ax föreslår** däremot att det inom anslag 2:2 skrivs in ett minimum av anslaget som ska gå till ideella aktörer. Ska kommersiella aktörer börja söka ur samma anslag riskeras att ideella aktörer får ett minskat anslag. Kommersiella aktörer har oftast större möjlighet att lägga resurser på att skicka in ansökningar och därmed bli en majoritet av antal inskickade ansökningar.

7.3.3 Stärk kultursamverkansmodellen

Ax instämmer med Ideell kulturallians resonemang. Även om betänkandet inte ställer krav på riktning av den permanenta förstärkningen finns det stora brister i kultursamverkansmodellen vad gäller inkluderande av ideell kultur. Oftas omnämns ideell kultur som en viktig del av regionens kulturliv och att ideella sektorn ska involveras, men det syns inte i utdelade anslag. **Ax föreslår** att en kommande kulturutredning om ideellas roll i kulturlivet också utreder ideell kultur inom ramen för kultursamverkansmodellen.

7.3.4 Stärk förutsättningarna för civilsamhällets kulturaktörer

Ax instämmer med Ideell kulturallians svar. Ax är mycket positiv till att betänkandet har lyssnat på och sett vår verklighet av urholkningen av anslaget som pågått många år. Tack! Samtidigt är vi förvånade över hur en utredning som föreslår ekonomiska satsningar om 3,9 miljarder kronor och samtidigt sett nuläget för ideell kultursektor endast föreslår en ökning till ideella organisationer på 3,5 miljoner kronor. Inom anslag 1:2 finns det många organisationer och en ökning på 3,5 miljoner kronor utslaget på organisationerna fyller knappt urholkningen. Vi behöver reell förändring för att både klara att återstarta, dra lärdomar av pandemin och samtidigt rädda upp urholkningen som skett innan pandemin.

7.3.5 Långsiktiga stöd

Ax instämmer med Ideell Kulturallians svar. Även organisationsbidrag för civilsamhällets kulturaktörer bör vara fleråriga. Organisationsbidraget är ett basbidrag och därför är det av största vikt att det finns en förutsägbarhet och långsiktighet när det gäller bidragens storlek.

7.4 Stärk internationellt utbyte och samverkan

Ax är positiv till att stödet till internationellt utbyte och samverkan föreslår stärkas.

Ax vill uppmärksamma att det förstärkta stödet också bör vara sökbart för ideella kultursektorn. Samverkan och det kreativa utbytet med konst- och kulturaktörer mellan länder sker också inom ideella sektorn och mellan ideella kulturutövare genom dess organisationer. Det bidrar också till en mångfald inom kulturlivet.

7.6.6 Följ kulturlivets förutsättningar att producera och tillgängliggöra kultur digitalt

Ax instämmer med Ideell kulturallians svar. Viktigt är att satsningar inom kultur digitalt i framtiden också riktar sig till ideella kultursektorn.

7.8.2 Utred behov av ytterligare insatser för kulturskolan

Betänkandet föreslår att en utredning tillsätts med uppdraget att analysera om det behövs ytterligare insatser för att främja en jämlik tillgång till kulturskoleverksamhet i hela landet. I en sådan utredning bör det också finnas med utredning kring ideella kultursektorns roll för barn och ungas deltagande i kulturlivet, alternativt att det spåret utreds separat. Många kulturskolor samarbetar med föreningslivet och barn och ungas möjlighet att exempelvis musicera i grupp skulle på många platser inte vara görbart om inte verksamheten bedrivs i föreningsform.

I betänkandet lyfts barn och ungas tillgång till kultur främst i sammanhang med skola och kulturskola. **Ax vill poängtera** att kulturkontakt inte behöver eller bör ske enbart genom institutioner utan även genom ideella sektorn, där föreningslivet utöver att vara en demokratiskola även kan bredda barn och ungas kunskap och kännedom om kultursektorn och kulturutbudet i samhället.

7.8.3 Främja förutsättningarna för kultur i skolan

Ax är positiv till förslaget att kulturinslag inom fritidshemmets verksamhet skulle kunna vara ett alternativ för de yngre målgrupperna att ta del av kultur. **Ax vill se** att ideella kultursektorn också bjuds in till fritidshemmen och skolorna för att öka kulturkontakten för barn och unga.

7.9.1 Analysera och kartlägg orsaker till ojämlikt deltagande

Ax instämmer med ideell Kulturallians svar och ser positivt på att Myndigheten för Kulturanalys får ett sådant uppdrag. Ax har tidigare drivit frågan om behov av statistik inom ideella kultursektorn. För att kunna kartlägga deltagandet **anser Ax** att statistik kring deltagande i ideella kultursektorn är avgörande. Ideella kulturen bidrar med en mångfald och bredd och kan vara en nyckel till att uppnå delaktighetsmålet.

7.9.2 Praktiskt lärande för breddat deltagande och mot snedrekrytering

I avsnittet om snedrekrytering till högskolan punkt 4.3.1 lyfts att det kan vara svårt för unga med talang att överbrygga glappet mellan kulturskola och konstnärlig högskoleutbildning. Det lyfts att barn och unga som själva skapar och tar del av kultur i högre grad lockas av en konstnärlig yrkesbana och bland annat lyfts oron för att neddragningen av estetiska ämnen i skolan i och med detta. **Ax vill poängtera** att ideella sektorn kan bidra till överbryggandet av detta glapp. Ideella sektorn är också vägen in i ett livslångt ideellt kulturutövande.

7.10.2 Utred hur kultursamverkansmodellen kan utvecklas

Ax är tveksam till att en utredning är den bästa väg att gå. Kultursamverkansmodellen behöver absolut ses över och utvecklas. Om det ska göras inom ramen för en utredning eller ett enklare utvecklingsarbete vet vi inte. Fler röster behöver lyssnas på. **Ax förespråkar** snarare en utredning om ideella sektorns betydelse för hela sveriges kulturliv. I en sådan utredning bör däremot kultursamverkansmodellen finnas med, men då med fokus på ideellas roll i den.

Övriga kommentarer

Det går inte att nog betona vikten av en kulturutredning med fokus på ideella kultursektorn. Utöver redan nämnt, som en utredning bör undersöka, så finns det också behov av att utreda ansvarsfördelning mellan kommun-region-stat för ideellt kulturliv och hur ideella kultursektorn tar plats i den regionaliserade kulturpolitiken. Myndigheten för Kulturanalys har i flera rapporter tagit upp att de nationella kulturpolitiska målen inte uppfyllts som de bör. En kulturutredning bör också här titta på hur ideella kultursektorn faktiskt kan, och redan är med, och uppfyller exempelvis delaktighetsmålet.

Under pandemin har många barn och unga gått miste om att utöva kultur eller ta del av kultur. För att inte förlora en kulturgeneration gäller det att satsa på att barn och unga återigen kommer in i kulturlivet.

Ax har märkt att regeringen och riksdagen inte fått tillräcklig och relevant information om hur hela kulturlivet fungerar. Även om Ax under flera år haft samtal med Statens Kulturråd om behovet hos organisationerna inom ideellt kulturutövande/amatörkulturen har vår situation inte lyfts i Kulturrådets anslagsframställningar. Det tycker vi är olyckligt. Ideell kultur står för en mångfald i både kulturuttryck och bredd i deltagande. Det finns en stor potential inom ideella kultursektorn då det dyker upp flera nya organisationer som är berättigade att exempelvis ta del av de nationella anslagen. Att satsa på ideell kultur betyder bland annat satsning på en mångfald och bredd inom kulturlivet.

Slutligen vill vi skicka med att det är viktigt att det ideella kulturlivet inte enbart ses som en viktig arbetsgivare och en mellanhand eller en distributör av kultur. Ideella kulturlivet har viktig betydelse för förnyelse, mångfald och utveckling av kulturlivet i stort. Det är ofta inom det ideella som innovationer sker.